

**PEDAQOJİ TEXNOLOGİYALARIN TƏTBİQİ
APPLICATION OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES
ПРИМЕНЕНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ**

UOT 378

Zəkiyyə Azər qızı Abdullayeva

Naxçıvan Müəllimlər İnstitutunun müəllimi

Naxçıvan Dövlət Universitetinin fəlsəfə doktoru proqramı üzrə dissertantı

<https://orcid.org/0000-0002-8558-5858>

E-mail: zakiyya.abdullayeva@mail.ru

[https://doi.org/10.69682/arti.2026.93\(1\).157-160](https://doi.org/10.69682/arti.2026.93(1).157-160)

**PEDAQOJİ TEXNOLOGİYALARIN FUNKSIYALARI, TƏSNİFATI VƏ APARILAN
İDRAKİ ƏMƏLİYYATLAR**

Zakiya Azer Abdullayeva

teacher of Nakhchivan Teachers' Institute

doctorial student in the program of doctor of philosophy

of Nakhchivan State University

**FUNCTIONS OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES, CLASSIFICATION AND
PERFORMED COGNITIVE OPERATIONS**

Закия Азер гызы Абдуллаева

преподаватель Нахчыванского Института Учителей

диссертант по программе доктора философии

Нахчыванского Государственного Университета

**ФУНКЦИИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ, КЛАССИФИКАЦИЯ
И ВЫПОЛНЯЕМЫЕ КОГНИТИВНЫЕ ОПЕРАЦИИ**

Xülasə. Müasir informasiya və texnologiyalar dövründə təhsil prosesində yeni pedaqoji texnologiyalardan istifadə etmək, təhsilin keyfiyyətini xeyli yüksəldir, təhsil alanların bilik və dünyagörüşlərini genişləndirir. Pedaqoji texnologiyalar daim artır, yeniləşir və təkmilləşir. Bu cəhətdən pedaqoji texnologiyaların tətbiqi daim müəllimin öz üzərində çalışması, özünü təkmilləşdirməsi, yeni pedaqoji texnologiyaları dərindən mənimsəməsi və yaradıcılıqla tətbiq etməsi mühüm vəzifələrdəndir.

Açar sözlər: *pedaqoji texnologiyalar, pedaqoji proses, idarəetmə, kompetensiyalar*

Abstract. In the era of modern information and technologies, using new pedagogical technologies in the educational process significantly improves the quality of education, expands the knowledge and worldview of students. Pedagogical technologies are constantly increasing, updating and improving. In this regard, the application of pedagogical technologies is one of the important tasks of the teacher, which is to constantly work on himself, improve himself, deeply master new pedagogical technologies and apply them creatively.

Keywords: *Pedagogical technologies, pedagogical process, management, competencies*

Аннотация. В эпоху современных информационных технологий использование новых педагогических технологий в образовательном процессе значительно повышает качество образования, расширяет кругозор и мировоззрение обучающихся. Педагогические технологии постоянно совершенствуются, обновляются и развиваются. В связи с этим применение педагогических технологий является одной из важных задач педагога, которая заключается в постоянной работе над собой, самосовершенствовании, глубоком освоении новых педагогических технологий и их творческом применении.

Ключевые слова: *педагогические технологии, педагогический процесс, управление, компетенции*

Giriş: Hazırkı dövrümüzdə pedaqoji prosesin təşkilində yeni pedaqoji texnologiyalardan, innovasiyalardan, fəal və interaktiv təlim metodlarından, İKT və multimediyalardan geniş istifadə edilir. Bu da təhsilin mütərəqqi prinsiplər, səmərəli üsullar əsasında qurulmasına real imkanlar yaradır. Pedaqoji texnologiyalar təhsil alanların şəxsiyyətinin formalaşmasında, dünya-görüşlərinin genişləndirilməsində, təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsində mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Əsas mətn. Texnologiya yunan sözü olub (tecno-sənət, incəsənət, loqos-anlayışı, elm söz), peşə, elm, təlim mənasını verir. Bu gün bütün beynəlxalq aləmdə pedaqoji texnologiyaların yeni məzmununda, yeni anlamda mənasını tapmaq mümkündür. Belə ki, pedaqoji texnologiya sadəcə olaraq təlimdə texniki vasitələrdən və kompüterdən istifadə dairəsi deyil. O, təlim zamanı pedaqoji prinsipləri aşkara çıxarır, təhlil edir, tədrisin səmərəsini yüksəldən imkanları araşdırır, təhsil prosesinin optimal və səmərəli yollarını, imkanlarını müəyyənləşdirir və bütövlükdə tədris prosesinin tam idarə edir. Pedaqoji texnologiya pedaqogikaya, xüsusilə didaktikaya sistemli yanaşmadır, təhsil müəssisəsində əlverişli öyrətmə – öyrənmə mühitinin yaradılması idraki təfəkkür qaydalarının geniş tətbiq edilməsidir. Pedaqoji texnologiyalar təlim prosesinə yeni təfəkkürlü baxışdır və müasir texnologiya zamanı təlim prosesi ənənəvi təlimdən fərqli olaraq, maksimum yaradıcı idarə olunan pedaqoji prosesdir. Pedaqoji texnologiyalara yiyələnmək pedaqoji ustalığın, peşəkarlığın əsası hesab olunur. Müasir məktəb elə didaktik yanaşmalar, elə vasitələr axtarır ki, təlim bütövlükdə bir növ istehsalat-texnoloji proses olsun.

Müasir dövrdə yeni texnologiyaların, yeni təlim metodlarının tətbiqi müəllimin, onun pedaqoji əməyinin, iş üslubunun nəticə etibarilə şagirdlərin iş üslubunun əsaslı surətdə dəyişməsinə tələb edir. Şagirdlərin hazır şəkildə biliklərin almalarına, bilik almaq üçün müstəqil axtarışlar aparmalarına yenidən hasil etmə və yaradıcı fəaliyyətlərinə yaddaşa, təfəkkürə istinad etmələrinə, öyrənməyə maraqlarına, nəzarət və qiymətləndirməyə münasibətləri dəyişməli, fəaliyyətləri yeniləşməlidir.

Pedaqoji texnologiyaların əsas vəzifəsi təlim sisteminin bütün elementlərini öyrənmək, ona yaradıcılıqla yanaşmaq və təlim prosesini

layihələşdirməkdir. Təlim prosesinin texnologiyası dedikdə bilik, bacarıq və vərdisləri formalaşdırmaq üçün müxtəlif təfəkkür əməliyyatlarının aparılması kompleksi nəzərdə tutulur.

Uzun illərin təcrübəsinə əsasən deyə bilərik ki, bu gün pedaqoji prosesə əsasən üç prinsip əsasında yanaşılır:

- tərbiyəedici təlim prinsipi;
- inkişafetdirici təlim prinsipi;
- şəxsiyyətyönlü təlim prinsipi.

Müasir təhsil nəzəriyyəsi bu üç vacib bünövrə üzərində inkişafı əsas götürür. Hal-hazırda başlıca vəzifə onların pedaqoji texnologiyalarının yaradılmasıdır.

Pedaqoji texnologiyalar həm bir elm sahəsi kimi, həm öyrənmənin səmərəli yollarının məcmusu kimi, həm də nəticəyönlü təlimin prinsiplərini, metodlarını, üsullarını özündə əks etdirən sistem kimi başa düşülür. Belə ki, pedaqoji texnologiyalar üç aspektdə təqdim oluna bilər:

1. Pedaqogika elminin ayrılmaz hissəsi kimi;
2. Hər hansı bir fəaliyyətin məzmununun və alqoritmünün təsviri kimi;
3. Qaydalar sistemi kimi.

Pedaqoji texnologiyalardan üç səviyyədə istifadə olunur:

1. Ümumi pedaqoji səviyyədə. Bu, pedaqoji sistemin sinonimi kimi anlaşılar.

2. Metodik səviyyədə. Bu, bir fənnin məzmunu çərçivəsinə qarşıya qoyulan məqsədlərə çatmaq üçün metodların məcmusu kimi başa düşülür.

3. Lokal səviyyədə. Bu, təlim-tərbiyə prosesinin hər hansı konkret sahəsinə aid olan texnologiyalardır. Məsələn, dərsin texnologiyası, müstəqil işlərin texnologiyası, yeni bilikləri mənimsətmə texnologiyası və s.

Qeyd edək ki, texnologiya hər hansı bir prosesin maksimum idarə edilən olmasını təmin edən əməliyyatlar sistemidir. Görkəmli pedaqog K.D.Uşinskinin pedaqogika elmini incəsənət adlandırırdı. İncəsənət xüsusi istedadla, qabiliyyətə, intuisiyaya malik insanların əməyi sayəsində yaranır və inkişaf edir. Texnologiya isə elmə, biliyə əsaslanır. Deməli, yaxşı pedaqog olmaq üçün ilk növbədə elmə və ixtisas biliklərinə yiyələnmək lazımdır. Elmə və didaktik prinsiplərə əsaslanmış təlim və tərbiyə prosesini idarə etmək, pedaqoji prosesdə yeni pedaqoji texnologiyalardan istifadə etmək müəllimdən yüksək səriştəlilik və peşəkarlıq tələb edir.

Pedaqoji texnologiyaların tətbiqi təhsilin bütün sahələrində – təlim, tərbiyə, dərsləndirən, sinifdən xaric işlər, məktəbdən xaric tərbiyəvi işlər, idarəetmə prosesi və s. sahələrdə uğurla tətbiq edilə bilər.

Pedaqoji texnologiyalar haqqında Azərbaycan pedaqoqları dəyərli əsərlər, elmi məqalələr, monoqrafiyalar yazmış, dissertasiyalar müdafiə etmişlər. Texnologiya predmeti üzrə Azərbaycanda aparılan axtarışlar içərisində professorlardan A.O.Mehrabovun, Ə.Ə. Ağayevin, A.N.Abbasovun, M.İ.İlyasovun, dosentlər B. Həsənlinin, İ.Cavadovun mövqeləri böyük olmuş, dəyərli, faydalı məqalə və kitablar yazmış, pedaqoji texnologiyaları geniş və ətraflı təhlil etmişlər. Bu sahədə digər pedaqoqlar da, təhsil işçiləri də tədqiqatlar aparmış, məqalə və kitablar yazmış, dissertasiya müdafiə etmişlər (Ayşə Emre, Z.Əsgərova, C.Oricova, M. Məmmədzaadə, S.Əliyeva və başqaları). Onların əsərlərinin geniş təhlili və əsərlərinin məzmunu haqqında prof. Akif Abbasov öz dəyərli məqaləsində ətraflı təhlil etmiş ümumiləşdirmələr aparmış və məqaləsində çox maraqlı və yeni bir məsələyə toxunmuşdur. O “Heç kim səni görməyəndə” tərbiyə texnologiyası: mahiyyəti, məqsəd və vəzifələri, məzmunu” adlı məqaləsində yeni elmi fikirlərlə diqqətimizi cəlb etmişdir. Prof. A. Abbasov yazır: “Tərbiyə texnologiyalarından istifadə etməklə şagirdlərdə və tələbələrdə mənəvi keyfiyyətlərin formalaşdırılması və daha da inkişaf etdirilməsi mümkündür. Bu sahədə tərbiyəmizdən müəyyənləşdirilmiş “Heç kim səni görməyəndə” tərbiyə texnologiyasının özünəməxsus rolu vardır. Təhsilçilərdə vətənpərvərlik, düzlük və doğruluq, böyüyə hörmət, gözüoxluq, xeyirxahlıq və yaxşılıq, humanizm, vicdanlılıq, alicənablıq, mərdlik, insanpərvərlik və s. mənəvi keyfiyyətlərin inkişaf etdirilməsində “Heç kim səni görməyəndə” tərbiyə texnologiyasının tətbiqi səmərəli nəticələr verir[4].

Prof. A.O.Mehrabov problemə geniş planda yanaşmış texnologiyanın mahiyyətini daha konseptual planda açmağa çalışmış və texnologiyanın ümumi konsepsiyasını təhlil etmişdir[5]. O, ilk növbədə, ümumiyyətlə texnologiyanın nə demək olduğu üzərində geniş dayanmış və qeyd etmişdir ki, texnologiyalar ümumi halda ətraf aləmin öyrənilməsinin dəyişikliklərin aparılması materialları istehsalı və mənəvi dəyərlər sisteminin formalaşması ilə bağlı insan-

lar tərəfindən tətbiq olunan eyni ilə praktik cəhətdən əsaslandırılmış fəaliyyət sistemidir[6].

Təcrübələrə əsasən pedaqoji prosesdə tətbiq edilən pedaqoji texnologiyaları aşağıdakı kimi təsnif etmək olar: 1. Təlim texnologiyaları – bu təhsil sahələrində bilik, bacarıq və vərdislər formalaşdırmaq üçün müxtəlif idraki əməliyyatlar kompleksində nəzərdə tutulur. 2. Tərbiyə texnologiyası – təlim və sinifdən xaric, məktəbdən xaric işlər prosesində **təhsil sahələrinin mənəvi-əxlaqi tərbiyəsi ilə davamlı və sistemli məşğul olmaq deməkdir**. 3. İnkişafetdirici texnologiyalar – dedikdə yeni texnologiyalardan səmərəli istifadə edərək təlim və tərbiyə prosesində təhsil sahələrinin idraki, zehni, fiziki, psixoloji, intellektual, estetik inkişafını təmin etməkdir. 4. Diaqnostik texnologiyalar – şəxsin hazırlığının hərtərəfli ölçülməsi, onun istedadı, qabiliyyəti, fiziki hazırlığı, zehni fəallığı, psixoloji hazırlığı və s. əvvəlcədən yoxlanılır, müəyyənləşdirilir, ümumiləşdirilir və gələcək fəaliyyət üçün diaqnoz qoyulur, planlar hazırlanır. Diaqnostik məlumatlar təhsil sahələrinin “Portfolio”larında – yəni şagird qovluqlarında toplanılır və saxlanılır.

Pedaqoji texnologiyalardan istifadə zamanı müəllimin fəaliyyətinin aşağıdakı funksional komponentlərini ayırmaq olar: 1. Qnostik (idraki) komponent – yəni müəllimin idraki fəaliyyəti, təhsil sahələrini yeni biliklərlə zənginləşdirməsi, yeni texnologiyalara əsaslanaraq yeni biliklərin verilməsi deməkdir. 2. Layihələşdirici komponent – yəni müəllimin texnologiyalardan istifadə edərək öz işini düzgün qurması, yeni layihələr üzərində işləməsi, yaradıcı fəaliyyətlə məşğul olmasıdır. 3. Konstruktiv komponent – müəllimin öz işini düzgün planlaşdırması, gələcək işinə rahatlıqla yanaşmasıdır. 4. Təşkilatçılıq və idarəetmə komponenti – müəllimin yeni texnologiyalardan istifadə edərək pedaqoji prosesi düzgün təşkil etməsi və səmərəli idarəetməsidir. 5. Kommunikativ (ünsiyyət) komponent isə müəllimin ünsiyyət mədəniyyəti, təhsil sahələrlə düzgün, səmimi, ədalətli əməkdaşlıq etməsi və xoş münasibətlər qurmasıdır.

Tədqiqat metodları. Tədqiqatda müşahidə, müqayisə, təhlil, ümumiləşdirmə, induktiv və deduktiv metodlarından istifadə edilmişdir. Tədqiqat həm ümumi təhsil müəssisələri, həm də ali məktəblərdə tədris prosesinin təşkili və aparılması nəticələri əsasında hazırlanmışdır.

Problemin aktuallığı. XXI yüzilliyi Birləşmiş Millətlər Təşkilatı “Elm və texnika əsri”, “Təhsil əsri”, “İntellekt əsri” adlandırmışdır. Bəli, kim biliklidirsə o qalıbdır, Zəfər onun əlindədir. Qloballaşan dünyamızda zəngin informasiya axını, istehsal sahələrinin istifadə olunan texnologiyalarının yeniləşməsini tələb edir. İctimai həyatın bütün sahələrində, o cümlədən təhsil sahəsində də yeni pedaqoji texnologiyalardan səmərəli istifadə etmək təhsilin keyfiyyətinə, tədrisin səmərəliliyinə, təhsil alanların elmi dünyagörüşlərinin artmasına, müəllimlərin yaradıcı fəaliyyətinə xeyli dərəcədə müsbət təsir göstərmiş olur. Bu barədə dövlətimizin təhsil haqqında müvafiq qərar sərəncamlarında, xüsusilə ulu öndər Heydər Əliyevin “Azərbaycan Respublikasının təhsil sahəsində İslahat Proqramı”nda təhsil işçilərinin qarşısında mühüm vəzifələr qoyulmuşdur. Proqramda deyilir: “Yeni təhsil texnologiyasının əsas komponentlərindən biri olan multimedia, monitorinq və sair sistemlərin yaradılması məqsədi ilə təhsil sistemi müəssisələrinin kompüterləşdirilməsi və mərkəzləşdirilmiş informasiya sistemləri proqramını hazırlamaq və tətbiq etmək” lazımdır [1].

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin “Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət strategiyası” 24 oktyabr 2013-cü il tarixli sərəncamında beş mühüm strategiyadan biri – ikinci strateji istiqamət təhsil sahəsində insan resurslarından səmərəli istifadə etmək və innovativ təlim texnologiyalarından geniş istifadə edilməsini nəzərdə tutur “[2].

Təsədüfi deyildir ki, ölkəmizin prezidenti İlham Əliyev milli təhsil sisteminin inkişafı məsələsini Azərbaycanın gələcək inkişafının əsas şərti kimi göstərir və hesab edir ki, Azərbaycanın inkişafının yeganə yolu təhsildən, müasir biliklərdən, intellek-

tual əməyin inkişafından, informasiya texnologiyasından, kompüter texnologiyalarının geniş tətbiqindən keçir. Bu da təlim tərbiyə prosesində yeni pedaqoji texnologiyalardan istifadənin aktuallığını artırır. O demişdir: “Müasir dünyada bilik və yeni pedaqoji texnologiyalar olmasa, uğur qazanmaq mümkün deyildir” [3].

Problemin elmi yeniliyi. Müəllimlərin yeni təlim texnologiyalarından, İKT-dən istifadə etməsi bir sıra idraki əməliyyatlar kompleksini özündə birləşdirir ki, onlara aiddir: biliklərin toplanması, sistemləşdirilməsi, qruplaşdırılması; təlimin, təhsil və tərbiyənin məqsədlərini, məzmununu layihələndirmək üçün aparılan zehni əməliyyatlar; təlim, təhsil-tərbiyə prosesini təşkil etmək üçün fəal öyrənmə-idrak əməliyyatları; bilikləri kommunikatorlardan, fasilitatorlardan (müəllimdən) alaraq araşdırmalar, tədqiqatlar aparmaq üçün təhsil alanlara təqdim etmək əməliyyatları.

Problemin praktik əhəmiyyət. Məqalədə pedaqoji texnologiyaların mahiyyət və məqsədindən irəli gələn, texnologiyaların məzmun, forma və metodları, texnologiyaların təsnifatı, onların funksiyalarına uyğun tətbiqi məqalənin praktik əhəmiyyətini göstərmiş olur.

Nəticə. Beləliklə, göründüyü kimi, pedaqoji prosesin hər üç mərhələsində (hazırlıq mərhələ, əsas mərhələ, yekun mərhələ pedaqoji texnologiyalardan istifadə etmək müəllimdən yüksək səriştəlilik və peşəkarlıq, lazımi pedaqoji səriştələr, pedaqoji ustalıq tələb olunur [7, s.130]. Bu prosesdə təhsil verən və təhsil alanlar arasında qarşılıqlı fəal idraki münasibətlərin, yaradıcı fəaliyyətin və öyrədici, idraki mühitin yaradılması əsas mühüm şərtlərdən hesab edilir.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasının təhsil sahəsində İslahat Proqramı. –Bakı: Çapaşloğlu, –1999. –65 s.
2. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin “Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət strategiyası” 24 oktyabr 2013-cü il tarixli sərəncamı. // “Xalq qəzeti”. –2013, 25 oktyabr.
3. Əliyev İlham. Dünya Azərbaycanlılarının III qurultayında nitq // “Xalq qəzeti”. – 2011, 5, 6 iyul.
4. Abbasov A. N. “Heç kim səni görməyəndə” tərbiyə texnologiyası: mahiyyəti, məqsəd və vəzifələri, məzmunu” // Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun Elmi əsərləri, –2025. № 5.
5. Mehrabov, A. O. Müasir təhsilin konseptual problemləri / A. O. Mehrabov. –Bakı: Mütərcim, –2010. – 516 s.
6. Mehrabov, A. Pedaqoji texnologiyalar / A. Mehrabov, Ə. Abbasov, S. Zeynalov. – Bakı: Mütərcim, – 2006. – 372 s.
7. İbrahimov F.N. Pedaqogika: Dərslik / F.N. İbrahimov, R.L. Hüseynzadə. –Bakı: Mütərcim, –2021, – 488 s.

Redaksiyaya daxil olub: 26.01.2026